

İSLAMDA SERMAYE BİRİKİMİ (DEVAMI)

ADYÜ İİBF
2020 BAHAR
İslam İktisadı
İŞL450

“TÜKETİMİN BORÇLA FINANSMANI”

- Maddî imkân olmadığında şartları zorlayarak zarûri olmayan tüketime yönelmemenin gereğine işaret olmak üzere, bir rivayette Resûlullah'ın (s) bir kafileden, yanında parası olmadığı halde bir dana satın aldığı, daha sonra sattığı ve “*Bundan sonra yanımda parası olmadan hiçbir şey satın almayacağım*” buyurduğu nakledilmektedir. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 6-7; V, 121; Ebû Dâvûd, *Buyû*' 9
- Günümüzde bir yandan bankacılık sektörünün tüketim kredilerine yönelik yoğun kampanyaları ve diğer yandan medya kanalıyla tüketim kültürünün aşılması karşısında ihtiyaç ötesi ya da lüks bir takım harcamalar için imkânların zorlanarak borçlanmalara gidilmesi tam da bu hadiste üzerinde durulan husustur.

“TÜKETİMİN BORÇLA FINANSMANI”

- Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Nisan 2012 tarihinde yayınladığı World Economic Outlook isimli araştırması içinde 3. bölüm olarak geçen “Dealing with Household Debt” (Hanehalkı Borcuyla Mücadele) isimli çalışmada bazı gelişmiş ülkelerde 2007-2012 ABD ve Avrupa ekonomik krizleri öncesinde tüketici borç seviyeleriyle ilgili bazı istatistiklerin analizine yer verilmektedir. Bu kapsamda, 2007 yılında gelişmiş ülkelerde hanehalkı borcunun gelire oranı ortalama olarak yüzde 138 seviyesinde iken, Danimarka, İzlanda, İrlanda, Hollanda gibi bazı ülkelerde bu oran yüzde 200 seviyesine ulaşmıştır. Bu yükselişin ana sebebi olarak banka kredilerinin verilmiş şartlarının gevşemesi gösterilmektedir. Rapora göre borç/gelir oranındaki bu artış, ekonomilerin olası krizlere karşı direncini zayıflatmakta ve durgunluk dönemlerinin daha uzun sürmesine sebep olmaktadır.

BORÇ KRİZLERİ

- Yine 2007-2012 ekonomik krizini inceleyen akademik çalışmalar krizin ortaya çıkmasında ana faktör olarak ekonomi genelinde artan borç seviyelerine işaret etmektedir. Örneğin böyle bir makalede sonuç kısmında geçen şu ifadeler konumuz için önemlidir: “Tarihî açıdan önemli bir benzerlik sunan husus, son iki asırda ortaya çıkan krizlerin en güçlü erken göstergesinin, krizlerin tam öncesinde ekonomi genelinde borç seviyelerinin hızlı artışı olmasıdır.” Gorton, Gary and Andrew Metrick, “*Getting Up to Speed on the Financial Crisis: A One-Weekend-Reader's Guide*”, Journal of Economic Literature, Vol. 50, No. 1 (March 2012), s. 128-150, s. 150.

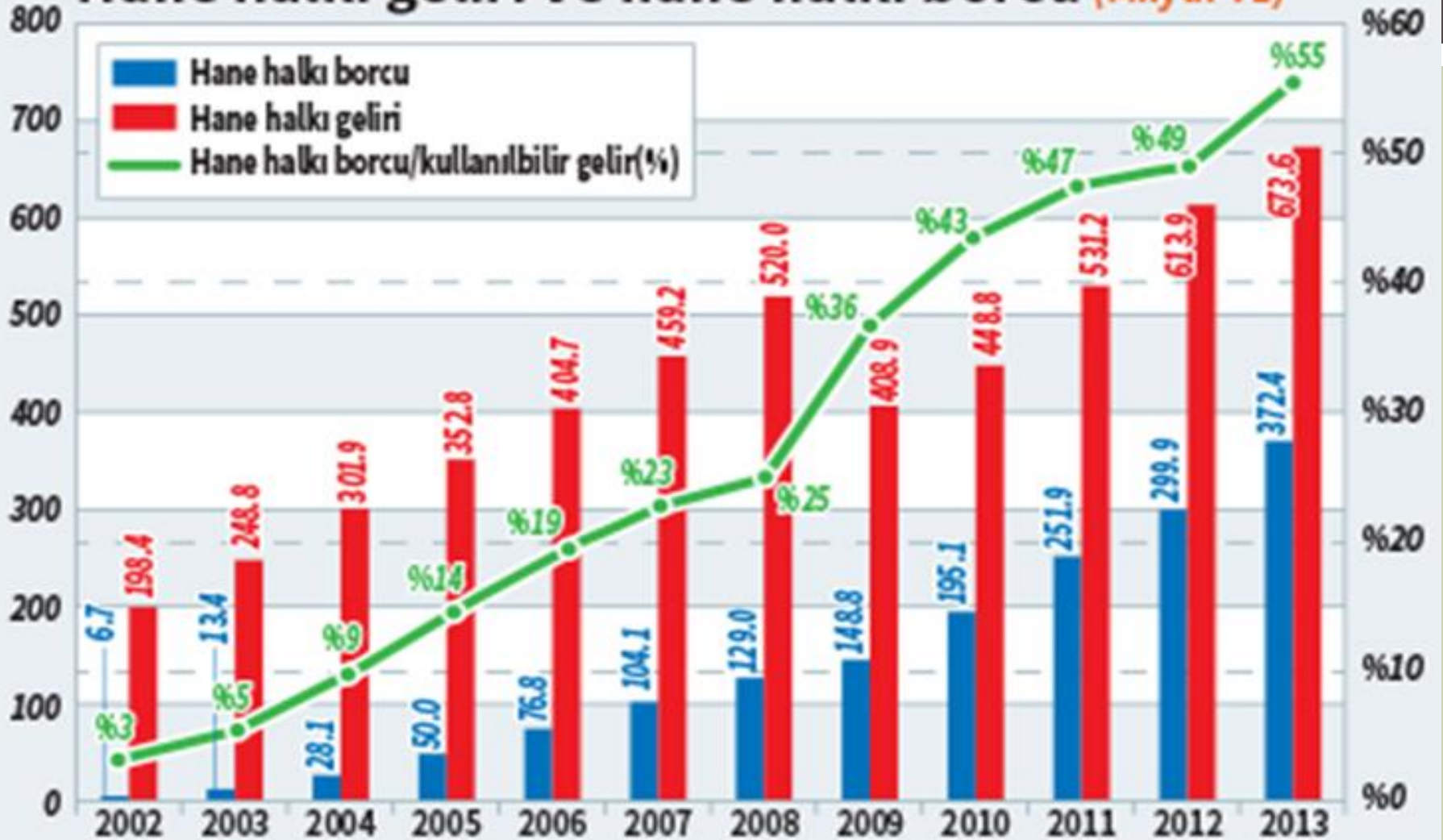
ÜLKEMİZDE DURUM

- Türkiye’de ise hanehalkı borcunun gerek miktar gerekse gelire oranı bakımlarından son senelerde çok büyük şekilde artış gösterdiği görülmektedir. Resmi istatistiklere dayanarak yapılmış ve bir kitaba konu olmuş bir araştırma sonuçlarını nakleden bir habere göre, “2002’de 6.7 milyar lira olan hane halkı borcu, 2013 sonunda 372.4 milyar liraya tırmanmış; yani 12 yılda 55 kat artmış. 2002’de hane halkı 100 liralık kazancının 3.4 lirası kadar borçluyken, bugün 100 liralık kazancının 55.2 lirasını borçlu.” Hanehalkı borcunun önemli bileşenleri arasında kredi kartı borçları ile konut ve taşıt kredileri yanında büyük artış gösteren ihtiyaç kredisi gibi kalemler yer almaktadır. Bu şaşırtıcı artışın altında yatan en önemli iki sebep ise toplumda medya kanalıyla beslenen tüketim kültürü ile bankacılık sektörünün kredi kartı ve ihtiyaç kredilerini teşviki olmaktadır.
- <http://m.milliyet.com.tr/yazarlar/meral-tamer/hane-halki-borcu-12-yilda-55-kat-artti-2026251/> Erişim tarihi: 25.05.2017.

«VATANDAŞIN BORÇLA BÜYÜK İMTİHANI»

- Bazı haber başlıkları: Vatandaş borç batağında, Kişi başı borç yükü artıyor, Türkiye'de 18 milyon kişi borç batağında!, Bireysel borçlar 15 yılda 67 kat arttı, İnsanlar borçla geçinmeye başladı, 27 milyon kişide 471 milyar borç, Borç Tüketimden Daha Hızlı Artıyor, Vatandaşın borçla büyük imtihanı, Kredi ve kart borcundan dolayı 4 ayda yarım milyon kişi mahkemelik oldu, Kredi kartı borcunu ödeyemeyenler 2 milyona yaklaştı, vb.

Hane halkı geliri ve hane halkı borcu (Milyar TL)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası-Finansal İstikrar Raporu

Vatandaşın borcu 52 kat arttı (Milyon ₺)

Kaynak: BDDK

Tüketici kredileri

	Konut	Taşıt	Diğer	Toplam	Kredi kartı	Toplam
2002	266	472	1.235	1.973	4.335	6.308
2003	506	1.655	3.169	5.331	7.030	12.361
2004	2.631	4.194	5.906	12.731	13.717	26.448
2005	13.035	6.352	10.212	29.599	17.227	46.826
2006	23.388	6.662	17.470	47.520	21.466	68.986
2007	32.441	6.123	29.064	67.628	26.352	93.980
2008	39.278	5.530	38.411	83.219	33.419	116.638
2009	44.896	4.421	44.002	93.319	36.465	129.784
2010	60.817	5.671	62.593	129.081	43.652	172.733
2011	74.588	7.365	86.476	168.429	54.999	223.428
2012	85.959	8.007	100.068	194.034	70.435	264.469
2013	109.899	8.531	129.304	247.734	83.806	331.540
2014 (Ocak)	111.131	8.374	129.958	249.463	84.149	333.611

“KAZANILMAMIŞ GELİRİN HARCANMASI”

- Bu konu üzerinde araştırmalarda bulunan etin’e göre sorun, “kazanılmamış gelirin harcanması” sorunudur ve bu konuda bankaların olumsuz rolü oldukça etkili olmaktadır. etin’e göre, geçmişte ticar işletmeler banka kredilerinin başlıca müşterileri iken günümüzde tüketicilerle, işletmelere verilen kredilerle yarışır seviyeye gelmiştir. etin, Başak Işıl, *İktisadi Sistemler Bağlamında Gelir Dağılımı-Kredi Ekonomisi İlişkisi Ve Türkiye*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 350.

İKTİSADİ DAVRANIŞ-AHLAK İLİŞKİSİ

- İncelenen hadislerden tespit edilen tüketimde itidal ile tevâzu, kanaat, içtimâî mesuliyet şuuru, dünyaya hırs göstermeme ve kalben bağlanmama, nefse hâkim olabilme ve nihayet iman arasındaki yakın ilişki, ahlâkî değerlerin iktisâdî kararlarda ne denli önemli rol oynadığını göstermesi bakımından ayrı bir önem arz etmektedir.

İNFAK (SOSYAL YARDIMLAŞMA)

KURAN KERİMDE İNFAK

- *“Asıl iyilik, ... mala olan isteklerine rağmen, onu yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, isteyene ve kölelere vermek, namaz kılmak, zekat vermektir..”* Bakara sûresi, 177.
- Kur’ân-ı Kerim infâkın Müslümanların karakteristik bir özelliği olduğunu sıklıkla ifade eder. *“Sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz. Her ne harcarsanız, şüphesiz Allah (cc) onu bilir.”* Âli İmrân sûresi,92. ayetiyle sadakaların sevilen mallardan gönüllü olarak verilmesi gereği, *“Siz hayır yolunda her ne harcarsanız Allah (cc) onun yerini doldurur. O rızık verenlerin en hayırlısıdır.”* Sebe sûresi, 39. ayetiyle de sadaka vermenin malı azaltmayacağı, bilakis malın bereketleneceği haber verilmektedir.

KURAN KERİMDE İNFAK

- *“Mallarını Allah (cc) yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah (cc), dilediğine kat kat verir.”* Bakara sûresi, 261 ayetiyle infâkın uhrevî sevabının büyüklüğüne işaret edilmektedir. Öte yandan, dünyada da infak yoluyla gelir dağılımının iyileşmesi, fakirlerin ellerine geçen parayla temel ihtiyaç maddelerini almaları, toplumsal dayanışmaya katkıda bulunma gibi kanallarla sosyal ve iktisâdî sahada olumlu tesirler söz konusudur.

HADİSLERDE İNFAK

- Allah Resûlü (s) bir hadiste gıpta edilebilecek iki kişiden birisinin Allah'ın (cc) mal verip de bu malı hak yolunda infak eden kimse olduğunu belirterek infaka teşvik etmektedir. Yine kıyâmet gününde arşın gölgesinde gölgelenecek yedi sınıftan bir tanesi olarak sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek şekilde gizli sadaka veren kişiye işaret buyurmuştur.
- Buhârî, Zekât 5; Muslim, Salâtu'l-Musafirîn 268
- Buhârî, Zekat 16; Muslim, Zekat 91
- İnfakla ilgili çok sayıda ayet ve hadisten çıkan önemli ve güncel bir mesaj Müslümanların bu önemli mâlî ibadeti yerine getirerek topluma faydalı olabilmeleri için çalışarak kendi ihtiyaçlarını karşılamanın ötesinde bir maddî sermayeye ulaşmalarıdır. Ancak bu şekilde bahis konusu olan mâlî ibadetler mümkündür.

İNFAKIN TASARRUFA ETKİSİ

- İnfakin tasarrufu düşüreceği ilk planda akla gelmektedir. Nitekim infakta bulunan kişi, tasarruf edeceği miktarın bir kısmını infak olarak ayırmaktadır. İnfakı alan şahıssa bu yardımı genellikle acil ihtiyaçları için tüketmektedir. O halde infakin tasarruf sürecine nasıl bir olumlu katkısı söz konusu olabilir?
- Khan, M. Fahim, “*Macro Consumption Function in an Islamic Framework*”, *Journal of Research in Islamic Economics*, Kral Abdulaziz Üniversitesi, Cidde, Cilt 1, Sayı 2, 1404/1984 s. 3-25. Bu makalede bu soru incelenmiştir.

İNFAKIN TASARRUFA ETKİSİ

- Prof. M. Fahim Khan'ın bu makalesinde tüketicinin tüketim/tasarruf kararlarının incelendiği zamanlar arası dinamik modeldeki tüketici tercihlerine bir de infak davranışı eklenmekte ve infakın kısa ve uzun vadede sermaye birikimine tesiri incelenmektedir.
- 100 lira gelirin 70 lirasını tüketen, 30 lirasını biriktiren bir şahsa göre, aynı gelirin 50 lirasını tüketip 20 lirasını infak eden mutedil tüketici aynı şekilde 30 lira tasarruf edebilir.

İNFAKIN TASARRUFA ETKİSİ

- Uzun vadede ise, infak toplumun gelir dağılımını zaman içinde iyileştirmekte, infak alanlar zamanla maddî durumları iyileşerek infak verenlere katılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, alt gelir tabakasındaki fertler zamanla üst gelir tabakasına geçerek nüfusun daha büyük bir kısmı tasarruf sürecine dâhil olabilmektedir.
- infakın gelir dağılımını düzelten dinamik tesirinden dolayı uzun vadede tasarruflar daha yüksek olmaktadır. Neticede, İslâmî olmayan bir ekonomiye nispetle hem daha yüksek bir sermaye birikimi hem daha dengeli bir gelir dağılımı mümkün olmaktadır.

İNFAKIN TASARRUFA ETKİSİ

- Khan araştırmasının sonunda politika tavsiyesi olarak tüketimde israfın önlenmesine yönelik eğitim ve medya kampanyalarına ağırlık verilmesi ve toplumda İslâmî değerlerin yerleşmesi gereğine işaret etmiştir.

İNFAKTA DENGE

- “*Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.*” buyurularak infakta dengenin önemine vurgu yapılmaktadır. İsrâ sûresi, 29.
- “*Sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki: İhtiyaçtan fazlasını infak edin.*” Bakara sûresi, 219.
- Allah Resûlü (s) “*Veren el, alan elden hayırlıdır. Sadakanın en faziletlisi, sadakanın sahibini zengin bırakan (ve fakirliğe düşürmeyen) sadakadır.*” Buhârî, Zekat 18. Peygamberimiz (s) malın üçte birinden fazla vasiyete de izin vermemiştir.

TASARRUF

- Tasarrufun amacı faydalı yatırımlara fon sağlamak olmalıdır. Tasarruflar servetin âtil biçimde biriktirilmesi anlamına gelen iktinâz (toplum yararına sunulmayan para biriktirmek) için kullanılmamalıdır. Çünkü iktinâz sermayenin ekonomik hayattan çekilip âtil kalmasına, topluma bir yarar sağlamamasına yol açar. Halbuki tasarruflar yatırımlara yönelince toplumun ihtiyaç duyduğu projeler hayata geçirilebilir, istihdam sağlanır ve ekonomi güçlenir. Aksine, sermaye lüks binaların inşası, kasalarda altın biriktirme gibi yollarla iktinâz yapıldığında ekonomik hayata dönüşü olmaz, âtil kalmış olur.

TASARRUF - YATIRIM

- Herkesin finanse edilmesi gereken hâli hazırda bir yatırım projesi olmayabilir. Bu gibi tasarruf sahipleri, mâlî desteğe ihtiyaç duyan proje sahiplerine tasarruflarını aktarabilirler. Toplumda genellikle bir yanda tasarruf sahipleri, diğer yanda ise fona ihtiyaç duyan yatırımcı ve girişimciler bulunur. İşte bu durumlarda, fon fazlası olanlarla fon eksiği olanlar arasında ya borca dayalı ya da kâr-zarar ortaklığına dayalı anlaşmalar yapılarak toplum genelinde biriken sermayenin yine topluma katkıda bulunacak projelere kanalize olması temin edilir ve sermayeye katkıda bulunanlar yapılan anlaşmanın çeşidine göre ortaya koydukları sermayenin getirisini paylaşırlar.

YATIRIMIN ÖNEMİ

- Yatırım yapmak Müslüman toplumun hayatın çeşitli alanlarında duyduğu ihtiyaçları karşılama işlevinden dolayı farz-ı kifâye olarak görülmüştür.
- *“Eğer Müslüman bir kişi bir fidan diker, ondan bir insan, hayvan veya kuş yerse, şüphesiz bu onun için kıyamet gününe kadar bir sadaka olur.”* hadisi topluma faydalı faaliyetlerin faziletine dikkat çeker. Fidan dikmek gibi basit görünen bir işin kalıcı bir sevabı söz konusu ise toplumun ihtiyaç duyduğu sahalarda yatırımlar yaparak topluma fayda sağlamanın mükâfâtının öncelikle ve çok daha büyük miktarda söz konusu olduğu hadisten anlaşılmaktadır. Muslim, Musâkât 10

MALIN MUHAFAZASININ ÖNEMİ

- İslam, sermayenin birikimine ve muhafazasına büyük önem vermiştir. Ayet ve hadislerin bu konudaki yönlendirme, emir ve yasakları göz önünde bulundurularak malın korunmasının dinin bir bütün olarak düşünüldüğünde korunmasını hedeflediği beş asıldan (can, din, mal, akıl, nesil) birinin korunması olduğu ifade edilmiştir.
- *“Allah'ın (cc) geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı, akli ermezlere vermeyin. Kendilerine bunlardan yedirin, giydirin, onlara güzel söz söyleyin”* Nisâ sûresi, 5.

MALIN MUHAFAZASININ ÖNEMİ

- “Kısıtlı olanlara ait (onların mülkiyetinde bulunan) mallar için “mallarınız” ifadesinin kullanılması “millî servet” kavramına, “geçiminize dayanak kıldığı” ifadesi de insan hayatında malın önemine işaret etmektedir.” Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, II, 12. nitekim bu malların zâyi olması halinde tüm toplumun bundan zarar görecektir.

YATIRIMIN ZORUNLULUĐU

- Dinî öğretilerimizdeki řu esaslar yatırım yapmayı zorunlu kılmaktadır:
- i) tüketimde israfın yasaklanması,
- ii) servetin âtıl biçimde biriktirilmesinin yasaklanması,
- iii) zekatla azalan malın aktif biçimde işletilerek sermayenin muhafazasına çalışılması,
- iv) faizin yasaklanarak girişimciliğin teşviki,
- v) kazancın ancak risk karşılığı olabileceği
- vi) her alanda yatırımın ve topluma faydalı olmanın emredilmesi.

SERMAYE BİRİKİMİ

- tüketimde denge temeli üzerine kurulan sermaye birikimi süreci, tasarrufların yatırımlara dönüşmesiyle tamamlanmakta, böylece sermayenin gelecek dönemlere aktarılması gerçekleşmektedir.